

SUODNOSI UČITELJSTVA I TEOLOGIJE*

MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA

A. UVOD

I. RADOVI U 1975.

U svojim istraživanjima Međunarodna teološka komisija sučeljavala se s problemom suodnosa pape i biskupa,¹ to jest „naučavajuće Crkve” s jedne i teologa s druge strane.² U pretkonzilskoj sistematizaciji teolozi su imali zadaću prenositi seminaristima službenu nauku. Samo se nekolicina bavila osobnim istraživanjima koja su općenito bila u znaku povijesne erudicije. Modernistička kriza stvorila je klimu nepovjerenja koja nije prestajala pritiskivati.

Radovi na Koncilu, a osobito bujanje ideja nakon Koncila, uvjetovali su uočavanje simplicizma uhodanih rješenja. Već je 1950. na jubilarnom kongresu sveučilišta Gregorijane kard. Siri istakao paradoksalnost situacije: „Mi biskupi i papa smo naučavajuća Crkva, ali kad moramo naučavati nešto novo obraćamo se vama teolozima.”

Ponovno se dobro krenulo na Koncilu i nakon njega. Iako makinacije teologa nisu bile onakve kako su to neki ogorčeni duhovi pisali, istina je da je utjecaj stručnjaka — perita — bio velik. Biskupi su davali direktive, postavljali pitanja, ali specijalisti su pripravljali tekstove shema o kojima su se biskupi izražavali. A koliki

* Donosimo *Dvanaest teza* o učiteljstvu i teologiji što ih je 1975. izradila Međunarodna papinska teološka komisija. Teze je predstavio, kao nekim predgovorom, sam tajnik iste komisije Philippe Delhaye. Njegovu prezentaciju donosimo u prvom dijelu pod (A), a same *Teze* se nalaze u drugom dijelu pod (B). Ovaj je prijevod načinjen prema tekstu koji je kao *Texte original* objelodanjen u *La Documentation catholique*, br. 1702, od 18. srpnja 1976 (76/14), str. 658–666. U prijevodu samih *Teza* (B) poslužili smo se i latinskim tekstom koji je objelodanjen u *Gregorianum* 57 (1976) 549–563. Tu je, nakon *Dvanaest teza*, dodana i neke vrsti poslužbena popratnica *Tezama*. Popratnicu su napisali sastavljači *Teza* Otto Semmelroth i Karl Lehman. No, ta je popratnica gotovo u cijelosti integrirana u uvod što ga je napisao Ph. Delhaye, pa je nismo ni prevodili.

1 Naznake o aktivnosti CTI mogu se naći u godišnjaku što ga svake godine izdaje Sveta Stolica *L'attività della Santa Sede* i u *La Documentation catholique*. Sažetak rada kroz prvih pet godina nalazi se u uvodu u knjige u kojoj su izdani neki radovi perita: M. GILBERT, J. L'QUR, J. SCHARBERT, *Morale et Ancien Testament*, Louvain-la-Neuve 1976.

2 Od početka radova, god. 1969, njemački su članovi uprili da se ustanovi status teologa u Crkvi. Najdalje je doprlo mišljenje koje je u teolozima gledalo nastavljache negdašnjih „didaskaloi”, kao što su i biskupi nastavljaci onih „episkopoi” apostolskoga doba.

su biskupski govori, osim službenih tekstova, pripremljeni na temelju dosjea ovog ili onog teologa.

Biskupska suodgovornost proširila je na sav svijet metodu rimske kurije: teolozi specijalisti postadoše suradnici doktrinarnih i pastoralnih tekstova.³ Osim te suradnje, teolozi su često zauzimali prvi plan u životu ideja, i to zahvaljujući susretima, kongresima, simpozijima, kao i mogućnosti koju novinari i TV pružaju njihovoj smionosti...

Upravo na tako otvorenom i ne direktivnom simpoziju Međunarodna teološka komisija je za vrijeme godišnjeg zasjedanja u listopadu 1975. odlučila proučiti ovaj problem. Pod predsjedavanjem o. Semmelrotha D I, rektora Isusovačkog teološkog fakulteta u Frankfurtu (najaktivniji su mu suradnici bili Urs von Balthasar, u pripravi, i Karl Lehmann), sva su istraživanja putem dijaloga bila izložena i raspravljena prije nego će ih za vrijeme čitavog jednog tjedna ispitivati okrugli stol.

Na razini povijesti trebalo je ponajprije ispitati povlašteno iskustvo prvih generacija, osobito odnose pastira, učitelja i didaskala. To je učinio prof. H. Schürmann uz pomoć o. Aherna. Poznati teolog, autor tako bogatog članka *TEOLOGIJA* u *DTC*, o. Congar razložio je evoluciju utjecaja teologa koja kulminira u srednjem vijeku.⁴ S obzirom na novije doba bila je izvrsna prilika čuti o. Walgravea O P, stručnjaka za Newmana. Tijekom svega duhovnog razvoja, i u najboljim krizama, utemeljitelj engleskog oratorija, Newman pokušao je precizirati udio pape, biskupa, cjeline vjernika i pojedinačnih savjesti u vjerovanoj i življenoj vjeri.

Drugo radno krilo bilo je strogo doktrinarno. Nakon prouka konkretnih oblika u povijesnom razvoju pokušalo se odrediti suodnos učiteljstvo-teologija. Tome su posvećena dva studijska dana pod ravnanjem o. Alfara D I i dekana Lehmana. Trebalo je opet najprije precizirati pojam teologije⁵ U tom je Pannenbergovo učenje izvrsno poslužilo kao centar debate. Zatim je trebalo posvjestiti koliko se proširio teološki posao: nastava i učena istraživanja izgubila su na važnosti; u prvi plan teološkog posla odsada izbijaju nova pitanja koja muče kršćansku misao i sučeljuju je i s kulturnim razvojem i s kršćanima koji su „uzeli riječ” i nalaze se u određenim „duševnim raspoloženjima”. Napokon, izbija (ili bolje – kada se misli na druge epohe, npr. XII. stoljeće - ponovno izbija) ova činjenica: mnogostruki konflikt između učiteljstva i teologije. Bez sumnje, ne smije se isključiti oslabljenje duha posluha kao ni gotovo neukrotiva potreba našeg vremena da se sve gleda terminima hegelovske dijalektike (teza, antiteza, sinteza) i borbe. No, u suvremenoj napetosti ima nešto dublje što, hvala Bogu, koegzistira s poštivanjem osoba, a to je: neizbježiva divergencija zadaća između onih koji trebaju čuvati

3 Veliki papa Pijo XII. nikada nije ovijao misterijem opstojnost svog osobnog tajništva koje mu je omogućilo te je mogao ostvariti svoje veliko teološko i pastoralno djelo. I neke rimske kongregacije počivaju na radovima teologa i specijalista. Dosta se o tom obavijestiti u *L'Annuario Pontificio*.

4 Na molbu kolega iz CTI, Y. CONGAR je objelodanio dio svojih novih radova što ih je pripremio za zasjedanje u listopadu 1979: *Pour une histoire sémantique du terme „Magisterium” et bref historique des formes du „magistère” et de ses relations avec des docteurs u Revue des sciences philosophiques et théologiques*, 1976, sv. 60, str. 85–98 i 99–112.

5 J. ALFARO je također objelodanio tekst svojeg referata: *Problema theologicum de munere theologiae respectu Magisterii u Gregorianum*, 1976, sv. 57, str. 39–79.

(conserver) i onih koji treba da se opredjeljuju „prendre parti” s obzirom na kulturalnu promjenu koja je danas osobito strelovita i duboka.

Međunarodna teološka komisija bila je toga svjesna, pa se nije mogla nadati da će ovaj problem riješiti ni savršeno ni potpuno. Nakon šest godina ona je svjesna da to najviše može biti zrno gorušično (Mt 13,51). Ipak, trebalo je sve učiniti da njezin studijski tjedan bude bar prilika za razmišljanje i osvjetljivanje.

Danas ona priopćuje svoje zaključke koje su izradila dva „voditelja igre”: O. Semmelroth i K. Lehmann. Jedna je od prednosti simpozija što omogućuje da se zaključci rode iz zajedničkog razmišljanja u kojem svi ukorak napreduju. Time se izbjegava privid da se žele nametnuti teze što ih je unaprijed spremila neka osoba ili grupa, radeći bez pridruživanja drugih svom naporu. Dakako, takav je rad složeniji. Treba provesti večeri i noći da se sažmu dnevni pogledi, treba pokušati sintetizirati, u posljednjim satima, najopćenitije poglede koji se prokrče iz razgovora i glasati o tekstovima koji izgledaju nesavršeni. Ali suradnja se tada može nastaviti dopisivanjem, mogu se dodavati „modi”, postoji mogućnost za daljnja stanovišta i glasanja. Ovih 12 teza je rezultat tih radova što ih je „in forma specifica” – baš kao takve – izglasala velika većina članova Međunarodne teološke komisije. Ja ću ih predstaviti, nadahnjujući se kratkim komentarom koji su pripravili O. Semmelroth i K. Lehmann.

II. ZNAČENJE TEZA

Cilj uvoda i 1. teze jest situirati sadašnji problem. Nije se išlo za tim da se sažme sav povijesni razvitak koji pokazuje značajnije varijacije. U nekim razdobljima – npr. otačkom – papa i biskupi bili su prvi teolozi. U drugima se može ustanoviti raslojenost. Članovi hijerarhije bave se poglavito pastoralom ili općom politikom, dok umstveno istraživanje u stvarima vjere postaje isključiv privilegij specijalista. Jurisdikcija kojom se daje „missio docendi” zauzima mjesto odgovornosti koje izvire iz ređenja. Bogoslovni fakulteti nastoje zauzeti svu oblast ideja pa ulaze čak u sukob s papom Ivanom XXII. u eshatologiji.⁶ Poslije će zloporabe tog sistema koji je doveo do zabluda koncilijarista (Konstanca i Bazel) dovesti i do otpora „reformiranih” teologa i do nepovjerenja prema teološkom istraživanju.

Budući da podaci Novog zavjeta nisu dosta precizni, problem se ne može riješiti povijesnim putem, nego razmišljanjem o obostranim zadaćama. Prvi napor u tom smislu učinjen je na teološkom kongresu u Rimu, odmah nakon Koncila. To je bila prilika u kojoj je papa Pavao VI. dao svijetao i otvoren nauk, koji dakako ovdje služi za polazište, i teze se stalno na nj navraćaju.⁷

U prvom dijelu (teza 2–4) izlažu se zajednički elementi učiteljstva i teologije, a mogu se svesti na tri teme: izvor, usmjerenja, način vršenja njihovih zadaća. Obje crkvene službe, učiteljstvo i teološko istraživanje imaju zajednički izvor: Riječ

⁶ Oštrica problema te borbe između aristotelizma teologa i određenih tradicionalnih stavova nedavno je proučena u studiji M. DYKMANS, S. J., *Les Sermons de Jean XXII sur la vision beatifique* u *Miscellanea Historiae Pontificae*, br. 34, Roma (Gregorianum), 1973.

⁷ U *Tezama* će se naći referencije na taj kongres i nagovor što ga je kongresu upravio Pavao VI.

Bozju koja uvjetuje i njihovo vršenje (teza 2). U *Sluzbi Bozje Riječi* nastov je volumena što je nedavno posvećen jednom vrsniku II. vaticanskog koncila: ta formula vrlo dobro sažimlje bogatstvo, vrijednost, ali i granice koje se ne smiju prekoračiti i zloporabe koje treba izbjegavati na obje strane (Teza 3/1). Treba čuvati životno zajedništvo između *sensus fidelium*, učiteljstva koje ga vodi i teologije koja ga zamjećuje i produbljuje (teza 3/2). Papa, biskupi i teolozi obvezani su na vjernost dokumentima predaje (teza 3/3).

Ni učiteljstvo ni teologija ne mogu imati za cilj ili alibi čistu spekulaciju ili intelektualne naslade koje ona može pružiti nekim duhovima. Naprotiv, oni imaju pastoralni i misionarski cilj, iako se katkada čini da u teologiji preteže tehnika i prividno jalovo istraživanje. U temelju, ide se za tim da se svim ljudima omogući živjeti od Kristove istine koju treba čuvati od svakog zastranjenja. Pastoralni značaj teologije očituje se na dva načina. Negativno: teolozi se trebaju kloniti da istraživalačke hipoteze – koje neizbježno preuzimlju i razglašuju sredstva društvenog pripočivanja – u konačnici ne naškode vjeri kršćana. Pozitivno: i u apstraktnom i intelektualističkom istraživanju teolog mora misliti kako nadahnuti prezentaciju Božje riječi, propovijed i katehezu (teza 3/4).

Napokon, posljednji zajednički element jest: važnost suradnje i suodgovornosti (teza 4). Drugi vaticanski koncil upozorio je na to i biskupe i teologe. Tim se žele predusresti svi partikularizmi po nacijama, kulturalnim područjima i školama. Ta suradnja, očito, nije samo suradnja s kolegama, nego nju treba gjiti i u odnosima između učiteljstva i teologa, i to putem dijaloga o kojemu će uskoro biti riječ.

U drugom dijelu (teza 5–8), prije nego se govori o usklađivanju i suradnji, osvjetljaju se razlike između učiteljstva i teologije pod vidom funkcija, „autoriteta”, povezanosti sa Crkvom i slobode.

Ponajprije, te dvije službe, svaka za se, imaju svojevrzne zadaće. Dokument gleda vlastito područje učiteljstva u autentičnom proglasu kršćanske poruke. Samo dolazeći od takva autentičnog tumačenja Božje riječi mogu se razumjeti negativni zahvati koji upozoravaju na zablude ili ih žigošu, a tako i nastojanja oko sistematizacije koja pojedinu istinu uklapa u globalnu sintezu. Teolozi sa svoje strane prije svega vrše neku posredničku funkciju između učiteljstva i zajednice. Oni s jedne strane imaju zadaću prosljediti produbljivanje objave u samoj sebi i u odnosu prema znanostima, tehnikama i kulturama svake epohe i okoliša. U tome pomažu učiteljstvu da može pružati vjeru u sve prikladnijem obliku. Ali s druge strane, oni trebaju papi i biskupima biti tumači onoga što se zove *sensus fidelium*, znakovi vremena, evolucija mentaliteta, te moraju probirati u „ljudskom” ono što Crkva Kristova može preuzeti kao i ono što je s njom nespojivo (teza 5).

Tu treba podsjetiti i na problem „autoriteta”. Živimo u vrijeme kada taj termin ne označuje samo onu „exousia” koja dolazi od Gospodina (Mt 28,18), nego i psihološki vid utjecajnosti i upućenosti (kompetencije). Ta dva vida posjeduju i predstavnici učiteljstva i teologije, samo u različitim perspektivama. Hijerarhijsko učiteljstvo u isto je vrijeme i karizma i juridička funkcija koja se vrši snagom poslanja, ređenjem primljena od Krista: tu dokument dosiže poglede apostolske i otačke Crkve, ali iznad svih juridičkih suptilnosti o delegiranim jurisdikcijama.

Teolozi se pak definiraju – dakako uza svoju egzistencijalnu uklopljenost i uraštenost u hijerarhijsko i zajedničarsko društvo – ponajprije po znanstvenosti, a onda susljedno i po relativnoj autonomnosti svog istraživanja. Metode teologije nisu jednake metodama iskustvenih znanosti i znanosti o čovjeku. No, to ni najmanje ne znači da one nemaju vlastitih zahtjeva. Iskustvo je, na žalost, dosta pokazalo koliko šteti autentičnoj slici o Crkvi i njenom unutarnjem napretku ako se te, teologiji svojstvene metode ne poštuju (teza 6).

Gledom na crkvenost postoje stupnjevanja i učiteljstva i teologije. Za papu i biskupa bitna je doktrinarna odgovornost povezana sa sakramentom reda: njihova je zadaća hraniti Božji narod vjerom i tako nastavljati djelo spasa otpočeto po Kristu. Teolozi, naprotiv, nisu nužno ređeni služitelji. Istina, ni njihov se posao ne može odvijati osim u zajedništvu s djelovanjem Duha u Crkvi, ali ga u tome posebno opečačuje znanstvena stručnost i tehnika. Uostalom, postoji razlika između nastave za koju se hoće kanonsko poslanje i slobodnijeg istraživanja koje se obavlja u području erudicije i oblikovanja kršćanskog mišljenja i razmišljanja uopće. Ovaj dokumenat, ne padajući u antiklerikalizam nekih glava, „deklerikalizira” teološki rad kao takav (teza 7).

Te raznolikosti imaju svoju važnost kad se ustanovljuje prostor slobode koji treba priznati učiteljstvu i teologiji. Kao što smo gore rekli, taj dokumenat ima zaslugu što se suočuje s problemom sukoba. Prije nego što će prići konkretnijim rješenjima (teza 10–12) podsjeća na neka opća načela koja se danas odveć zaboravljaju. Hijerarhija ima pravo i dužnost raditi sa svom slobodom na dobro kršćanskog naroda, njegova jedinstva u ljubavi i u vjeri (teza 8/1). Ona ne smije smatrati da je svaka napetost po sebi zla. Određeno stanje napetosti jedan je od uvjeta zajedničkog života i znanstvenog napretka. No, napetost nužno ne znači neprijateljstvo. Ona je ponajprije poziv na dinamizam i dijalog (teza 9), samo ako se tu ne miješa nikakav duh samovolje i autoritarnosti (teza 8/1). S druge strane, valja priznati da ima teologa koji pretjeravaju u prisvajanju i tumačenju „znanstvene slobode”. Zaboravljaju da je poštivanje formalnog autoriteta učiteljstva jedan od sastavnih elemenata teološke metode; ili se pak bacaju u sukobe mišljenja koja bolje pristaju političkom životu pluralističkih demokracija nego školi Kristovoj.

Na svim je područjima danas vrlo teško ustanoviti granice slobode. Gledom na znanstvenu i akademsku slobodu teologa dokumenat ustanovljuje ove kriterije: podložnost božanskoj objavi, osjećaj za povjerene odgovornosti, hermeneutiku crkvenih dokumenata u ozračju vjere, volju da se kritički posao provodi na pozitivan način.

U trećem dijelu (teza 10–12) iznose se načela koja bi trebala upravljati povjerljivom suradnjom između učiteljstva i teologa. Taj treći dio dokumenta možda je najnoviji i najbogatiji. Svakako, već ono što je prethodno rečeno zaslužuje svaku pažnju, to jest razlikovanje službi Kristu i Crkvi koje se često brkaju. A u ovom se dijelu potiče na razmišljanje o sukobima kojih je bilo posljednjih godina, a još više o klimi nepovjerenja koja bi se htjela ustaliti. U izlaganju se zapaža lagana dijalektika: polazi se od idealnih uvjeta, od dijaloga (teza 10) kome treba odrediti konkretne uvjete (teza 11), a na kraju se ispituje mogući neuspjeh dijaloškog postupka (teza 12).

Dijalog je jedan od velikih slogana našeg doba. Poprimio je mnoga različita značenja, a katkada dolazi dotle da onemogućuje svaku odluku. Recimo kratko: ovaj dokumenat upotrebljava riječ dijalog u smislu II. vatikanskog koncila. To znači: dijalog je djelotvorna volja da dvije strane izmjene gledišta prije nego autoritet donese odluku. Stvar nipošto nije u tome da se izigra ili odbije viša odgovornost pod izlikom da je „baza” ne prima. S druge strane, postoji preduvjet koji osigurava realizam metode: taj se dijalog vrši unutar vjermičke zajednice. Postoji, dakle, neko zajedničko stanovište na koje se dijalog može nadovezati i koje mu služi kao kriterij: objava Kristova kako je predstavlja Crkva. I izvan toga umjestan je dijalog, i s nekatolicima i s nevjernicima. Ali to nije teološki dijalog, usmjeren i potpomognut proučavanjem iste vjere. U teološkom dijalogu svaka strana pridonosi svoje vlastitosti. Učiteljstvo će imati novi izvor obavještenja, a teolozi će za neke svoje teze dobiti službeno odobrenje (teza 10 i 11/1). Istaknimo još jednom: tu se dokumenat poziva na II. vatikanski koncil koji je od autoriteta tražio da se izmjenom mišljenja i gledišta naširoko obavijesti prije nego donese odluke; no, tome svakako nije prethodila neka paraliza ili zatajenje autoriteta. A opet, taj autoritet ne bi uspostavio autentičan dijalog ako bi propustio ili nerazmjerno smanjio stadij diskusije i izmjene mišljenja, te odmah prešao na prinude, prijetnje, sankcije (teza 11). Ako se taj stadij mimoide ili prebrzo skрати, nastaje dvojaka opasnost: izlaže se pogibli da se tuđe stanovište ne shvati točno ili da ga se osudi prije nego što je dostatno saslušano. To vrijedi za obje strane. Svima su nam poznati zapanjujući slučajevi kad su donesene osude protiv teologa a da ih se nije saslušalo. S druge strane, reforma Sv. oficija koju je proveo Pavao VI. i još više *Norma agenda* iz god. 1971. onemogućili su takve zloporabe.⁸ Danas pak dosta često teolozi osuđuju hijerarhiju a da je nisu saslušali, te nisu ispitali, pa čak ni čitali njene tekstove.

Da bi se uspostavio autentičan dijalog u smislu zajedničkog prethodnog istraživanja, teza 11 naznačuje neke zloporabe koje bi teolozi trebali izbjeći. Lako bi bilo staviti i ime pod svako od ovih iskliznuća, ali to spada na Kongregaciju za nauk vjere, a jednostavno nabranjanje može biti važnije. Dijalog je osuđen na neuspjeh:

- ako se teolozi daju na neodređena istraživanja, zaboravljajući da već postoji primljena objava, povjerena Crkvi;
- ako se ne raspravlja s jednakom željom da se drugoga čuje i razumije, pa se pod izlikom dijaloga ide samo za tim da pobijedi vlastito gledište;
- ako se od dijaloga napravi politički dvoboj u kojemu se želi potući protivnika;
- ako se ne mari za istinu;
- ako dijalog dođe do poznatog udara na sceni: „Poslušajte me, evo što mislim”, a da se ne posluša što misli drugi;
- ako se rasprava vodi pred širokom javnošću koja nije upućena u tehniku materije pa olako postaje žrtvom mnijenja i manipulacija koji su u opticaju;

⁸ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei (SCDF), *Nova agenda ratio in doctrinarum examine u Acta Apostolicae Sedis*, 1974, sv. LXIII, str. 234–236 (v. u *La Documentation catholique*, od 15. siječnja 1971, str. 151–158).

– ako se javno mišljenje obrađuje pomoću mass media, a izvan samog vjerničkog dijaloga.

Ipak, treba predvidjeti da dijalog može i ne uspjeti. U tom slučaju dokument Međunarodne teološke komisije daje sugestije i predstavnicima hijerarhije i teolozima (teza 12). Tu se osjeća da ispod načela o kojima je riječ postoji uspomena na bolne slučajeve kao i svijest o sadašnjim opasnostima. No, sinteza koja se tu daje nosi pečat mišljenja koja su iznijele obje grupe, posebno osjetljive na jedan ili drugi vid pitanja.

Pogledajmo najprije prednosti koje se priznaju autoritetu. Učiteljstvo ima pravo pokrenuti formalni postupak. Njegova je dužnost uspostaviti kompromitiranu istinu, očuvati i zaštititi vjeru kršćanskog puka. U krajnjim slučajevima, može se dogoditi da nešto mora zigosati kao herezu u punom značenju riječi. To biva u slučaju kada netko odbija prihvatiti vjeru, s onu stranu svih zakonitih raznolikosti teoloških škola i općih pravila teološke hermeneutike.

Sa svoje strane, teolozi imaju pravo da se s njima postupa pravedno i s ljubavlju. Dokument u tom pogledu preporučuje „dijalektiku” u tri etape. U prvom stadiju hijerarhija i sporni teolog usmeno i pismeno izmjenjuju gledišta. Ako je sporazum na taj način nemoguć, pristupa se ispitivanju koje je formalnije, ali još uvijek široko i gipko. U tom smislu tu je riječ o „različitim oblicima upozorenja”, opomene itd. Istom kad su svi ti postupci iscrpljeni, može se misliti na herezu u pravom smislu. Očito, ako spretan teolog izbjegava sve informativne i formalne susrete, učiteljstvo će unatoč svemu povesti parnicu. Svako zakonodavstvo poznaje izmicanja ogluhom. Teolog ili kršćanin koji izmiče svakoj izmjeni gledišta s hijerarhijom kad ga se pita o tvrdnjama protivnima vjeri već se samim tim diskvalificira, a da bi se još smio pozivati na ethos dijaloga.

Kako se vidi, teze postaju to suvremenije što čitanje više napreduje. Oni koji su u početku bili u napasti da tezama prigovore što ponavljaju klasičnu nauku – ali nije li i to danas potrebno? – lako će uvidjeti da se, polazeći od te nauke, pošlo naprijed, do pozicija koje se izvijaju iz činjenica u posljednjih deset godina. Dakako, u smirenom i mirotvornom duhu, bez buke. No, nije li potrebno – iznad uzbuđenosti suvremenog života – vratiti se kršćanskom miru i vedrini? Non in commotione Dominus (1 Kr 19,11).

B. TEKST TEZA

SUODNOSI UČITELJSTVA I TEOLOGIJE

Uvod

„Odnosi učiteljstva s teologijom ne samo ... što su od najveće važnosti, nego ih i danas valja smatrati prvorazrednima” (Pavao VI, Nagovor Međunarodnom kongresu o teologiji II. vatikanskog koncila od 1. listopada 1966, AAS 58/1966/str. 890). Stranice što slijede žele osvijetliti u kojem su suodnosu „božanski nalog

predan Crkvenom učiteljstvu da štiti božansku objavu i zadaća povjerena teologiji da proučava i razlaže vjersku nauku”.

Teza prva

Pod Crkvenim učiteljstvom razumijeva se zadaća naučavanja koja snagom Kristova ustanovljenja pripada biskupskom kolegiju i svakom biskupu, sjedinjenima hijerarhijskim zajedništvom s prvosvećenikom. Pod teolozima se razumijevaju udovi Crkve koji su studijima i životom u Crkvenoj zajednici vjere osposobljeni da na znanstven način, svojstven teologiji, služe dubljem razumijevanju, a po kanonskom poslanju i naučavanju Riječi Božje. U Novom zavjetu i u predaji susljednih vremena o učiteljstvu pastira i o teolozima ili učiteljima, te o njihovu suodnosu govori se na analogan način, i slično i različno. U tom postoji susljedna neprekinutost (kontinuitet) zajedno s prilično dubokim preinakama. U različitim vremenima mogu se ustanoviti različiti konkretni oblici suodnosa i koordinacije između učiteljstva i teologije.

I. ŠTO JE ZAJEDNIČKO UČITELJSTVU I TEOLOZIMA U VRŠENJU NJIHOVE ZADAĆE

Teza druga

Učiteljstvo i teologija – iako analoški i svako na svoj način – imaju zajedničku zadaću „čuvati sveti poklad objave, sve dublje ga pronicati i proučavati, izlagati, naučavati i braniti” (Pavao VI, n.mj., str. 891) na službu Božjemu narodu i na spasenje svega svijeta. Ta služba ponajprije ima zadaću štititi sigurnost vjere. To pak učiteljstvo i teologija postizava svako svojim putem, a da se među njima ne treba ni ne može provesti kruta razdijeljenost.

Teza treća

U tom zajedničkom služenju istini učiteljstvo i teologija imaju neke zajedničke obveze:

1. Obvezuje ih Riječ Božja. Jer, „učiteljstvo nije iznad Riječi Božje, nego Riječi Božjoj služi učeći samo ono što je predano time što ... odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže (II. vat. konc. *Dei Verbum* br. 10). A „sveta teologija ima svoje uporište u pisanoj riječi Božjoj koja joj je – zajedno sa svetom predajom – trajan temelj: u njoj teologija nalazi svoju čvrstu jedrinu i uvijek se pomlađuje time što u svjetlu vjere pretražuje svu istinu sazdanu u Misteriju Krista” (ondje br. 24).

2. Zajednički ih obvezuje „osjećaj vjere” u Crkvi prošlih vremena i danas. Jer, Božja riječ prožimlje vremena na živ način u „zajedničkom osjećaju vjere” svega Božjega naroda u kojemu se „cjelina vjernika koji imaju pomazanje od Svetoga (usp. 1 Iv 2,20 i 27) ne može u vjeri prevariti” (*Lumen gentium* br. 12), tako da istom „u držanju, izvršivanju i ispovijedanju predane vjere nastaje jedinstvena istodušnost predstojnika i vjernika” (*Dei Verbum* br. 10).

3. Zajednički ih obvezuju dokumenti predaje kojima se izlaže zajednička vjera Božjeg naroda. Iako učiteljstvo i teologija imaju gledom na te dokumente različite zadaće, ipak ni učiteljstvo ni teologija ne smije mimoilaziti te tragove što ih je vjera ostavila u povijesti spasenja Božjeg naroda.

4. U vršenju svojih zadaća oni imaju zajedničke obveze koje izviru iz pastoralnih i misionarskih odgovornosti prema svijetu. Iako je prvosvećenikovo i biskupsko učiteljstvo specifično pastoralno, znanstvena značajka teološkog rada nipošto ne oslobađa teologe od pastoralne i misijske odgovornosti; pogotovo kada suvremena sredstva priopćavanja s najvećom brzinom razglašuju u najširu javnost i podatke o znanstvenim istraživanjima. Povrh toga, teologija ima životnu funkciju u Božjem narodu i za Božji narod, pa stoga mora htjeti i djelovati pastoralno i misijski.

Teza četvrta

Učiteljstvu i teolozima – iako na različit način – zajedničko je i to da svoju zadaću vrše u isto vrijeme i kolegijalno (udruženo) i personalno (osobno). Karizma nezabludivosti obećana je „cjelini vjernika” (*Lumen gentium* br. 12) i kolegiju biskupa što čuvaju vezu zajedništva s Petrovim nasljednikom te samom prvosvećeniku, glavi tog kolegija (*Lumen gentium* br. 25). Ali to se mora sprovoditi u suodgovornoj, suradničkoj i kolegijalnoj povezanosti članova učiteljstva i pojedinih teologa. Sve se to mora ostvarivati i među članovima učiteljstva i među samim teolozima, ali i između učiteljstva s jedne i teologa s druge strane. U tom, dakako, valja poštivati osobnu i nezamjenjivu odgovornost svakog pojedinog teologa, bez koje nema napretka u znanosti, pa ni u znanosti vjere.

II. RAZLIKE IZMEĐU UČITELJSTVA I TEOLOGA

Teza peta

Najprije valja izložiti koja je razlika između specifičnih funkcija učiteljstva i teologije:

1. Na učiteljstvo spada autoritativno štititi katoličku cjelovitost i jedinstvo vjere i morala. Odatle izviru specifične funkcije koje na prvi pogled imaju negativnu značajku, ali predstavljaju pozitivnu službu za život Crkve: to je „zadaća vjerodostojnog tumačenja pisane ili predane riječi Božje” (*Dei Verbum* br. 10); odbacivanje mišljenja koja dovode u pogibao vjeru i moral Crkve; isticanje istina koje su u određenom momentu aktualnije; napokon, iako na učiteljstvo, kako se čini, ne spada izradba teoloških sinteza, ono treba da, radi brige oko jedinstva, razmatra pojedine istine u svjetlu cjeline, jer je uklapanje pojedine istine u cjelinu zahtjev same istine.

2. Teolozi pak imaju nekako posredničku ulogu između učiteljstva i Božjeg naroda. Uistinu, „teologija ima dvostruk suodnos s Crkvenim učiteljstvom i cjelinom kršćanske zajednice. Ona je nekako posrednica između vjere Crkve i Crkvenog učiteljstva” (Pavao VI, n.m.j., str. 892). S jedne strane, teologija treba da „na

svakom velikom sociokulturalnom području promiče takav teološki pristup koji će, u svjetlu tradicije sveopće Crkve, djela i riječi koja je Bog objavio, a zapisana su u Svetom pismu i protumačena naukom Crkvenih otaca i učiteljstva, podvrći novom istraživanju" (*Ad gentes* br. 22) jer „novija istraživanja i otkrića znanosti povijesti i filozofije postavljaju nova pitanja koja imaju posljedice i za sam život, te i od teologa traže nova istraživanja" (*Gaudium et spes* br. 62). Stoga teologija treba pružiti djelotvornu pomoć učiteljstvu da ono po svojoj zadaći može biti svjetlo i pravilo Crkve" (Pavao VI, n.mj., str. 892). S druge strane, teolozi svojim tumačenjem, poučavanjem i prijenosom u sklop suvremenog mišljenja uklapaju nauku i upozorenja učiteljstva u sintezu šifeg konteksta, pa tako Božji narod sve to može bolje upoznati. Na taj način teolozi djelotvorno surađuju na širenju, osvjetljivanju, obrazlaganju i obrani istine što je učiteljstvo autoritativno naučava (Pavao VI, n.mj., str. 891).

Teza šesta

Učiteljstvo i teolozi razlikuju se i po tome što drugačijim autoritetom izvršuju svoju zadaću:

1. Učiteljstvo prima svoj autoritet sakramentalnim ređenjem, koje „sa službom posvećivanja daje također službe naučavanja i upravljanja" (*Lumen gentium* br. 21). Taj „formalni autoritet", kako ga zovu, istovremeno je i karizmatičan i juridički te se na njemu temelji služba i pravo učiteljstva kao sudjelovanje na autoritetu Kristovu. Treba se zalagati da ovaj ministerijalni autoritet bude poduprt i autoritetom same učiteljeve osobe te vrednotom naučavane istine.

2. Teolozi imaju svoj specifično teološki autoritet na temelju svoje znanstvene kvalifikacije. A ta se ne može odvojiti od značajke koja je svojstvena teologiji, to jest da je ona znanost vjere, pa se njome nitko ne može baviti bez živa vjerničkog iskustva i prakse. Stoga teologija u Crkvi ima ne samo neki profano-znanstveni, nego baš pravi Crkveni autoritet: uklapa se u red autoriteta što proistječu iz riječi Božje, a potvrđeni su kanonskim poslanjem.

Teza sedma

Razlika između učiteljstva i teologa jest i u načinu na koji su povezani s Crkvom. Očito je da i učiteljstvo i teolozi rade u Crkvi i za Crkvu. Ipak postoji razlika u njihovoj crkvenosti:

1. Učiteljstvo je službena Crkvena zadaća, podijeljena samim sakramentom reda. Stoga, kao institucionalni element Crkve ne može postojati nego u Crkvi: pojedini se nosioci učiteljstva mogu služiti „autoritetom i svetom vlašću ... samo zato da svoje stado izgrađuju u istini i svetosti" (*Lumen gentium* br. 27). To vrijedi ne samo za pojedinačne Crkve kojima predstoje, nego su „kao članovi biskupskog zbora ... svaki napose dužni da po Kristovoj ustanovi i naredbi imaju onu brigu za opću Crkvu koja ... mnogo doprinosi dobrobiti opće Crkve (*Lumen gentium* br. 23).

2. Teologija, i kad se ne vrši s izričitim „kanonskim poslanjem”, može postojati samo u živu zajedništvu s vjerom Crkve. Stoga službu teologa mogu obavljati svi krštenici ukoliko s jedne strane žive založeno životom Crkve, a s druge posjeduju potrebnu znanstvenu stručnost. Takva teološka služba prima podstrek iz života Duha Svetoga koji živi u Crkvi, priopćuje se sakramentima, navješćivanjem riječi Božje i zajedništvom ljubavi.

Teza osma

Razlika između učiteljstva i teologije ima svoj poseban značaj gledom na slobodu koja im je svojstvena i gledom na kritičku funkciju koja je s tim skupčana s obzirom na vjernike, s obzirom na svijet, s obzirom na same suodnose učiteljstva i teologije.

1. Očito, učiteljstvo je po svojoj naravi i ustanovi u vršenju svoje zadaće slobodno. Ta je sloboda spojena s velikom odgovornošću. Stoga je teško, pa i kad je nužno, služiti se tom slobodom, a da se teolozima i drugim vjernicima ne pričini samovoljnom ili prekomjernom. Ima i među teolozima takvih koji preko mjere izdižu znanstvenu slobodu, ne vodeći računa o tom da poštivanje učiteljstva spada na same specifične elemente teologije kao znanosti. Osim toga, današnji demokratizam nerijetko potiče na solidarno protivljenje zahvatima učiteljstva koje vrši svoju zadaću i brigu da se ne okrnji vjera i moral. Sve ako je i teško, ipak treba uvijek pronaći način koji je i slobodan i smion, a nipošto nije samovoljan ni razoran gledom na Crkveno zajedništvo.

2. Slobodi učiteljstva na svoj način odgovara sloboda teologa, što proistječe iz istinske znanstvene odgovornosti. Ta sloboda nije neograničena jer je obvezuje istina, a osim toga i za nju vrijedi da se „kod upotrebe svake slobode treba paziti na moralno načelo osobne i društvene odgovornosti” (*Dignitatis humanae*, br. 7).

A opet, sa zadaćom teologa da tumače dokumente današnjeg i prijašnjeg učiteljstva – stavljajući ih u sklop sve objavljene istine i tako pomoću znanstvene hermeneutike promičući njeno sve bolje razumijevanje – skupčana je nekako kritička funkcija, dakako ne destruktivna nego pozitivna.

Teza deveta

Između učiteljstva i teologa u vršenju njihovih zadaća dolazi i do izvjesne napetosti. To nije nipošto čudno, i nema nade da bi se ta napetost ovdje na zemlji mogla ikada potpuno riješiti. Naprotiv, gdje je život, ima i napetosti. Ali napetost nije neprijateljstvo ni prava oporba, nego životna snaga i podstrek da zajedno i u dijalogu svatko ispunja sebi svojstvene zadaće.

III. KAKO DANAS PROMICATI SUODNOSE IZMEĐU TEOLOGA I UČITELJSTVA

Teza deseta

Temelj i preduvjet mogućnosti za dijalog između teologa i učiteljstva jest: **zajedništvo u vjeri Crkve i služba na izgradnji Crkve.** To dvoje objedinjuje različite

zadace učiteljstva i teologa. To jedinstvo u komunikaciji i participaciji istine s jedne strane prethodi – kao trajna povezanost – svakom konkretnom dijalogu, a s druge strane samo se to jedinstvo učvršćuje i oživljuje različitim dijaloškim oblicima. Tako dijalog postaje najbolja uzajamna pomoć: učiteljstvo tako u navješćivanju i čuvanju istine vjere i morala može postići bolji uvid, a teološko razumijevanje vjere i morala potvrdom učiteljstva postizava sigurnost.

Teza jedanaesta

Dijalogu između učiteljstva i teologa samo je jedna granica: sama vjerska istina koju treba čuvati i tumačiti. Stoga taj dijalog ima, s jedne strane, najšire polje: samu istinu; a opet, ta istina nije nešto što treba istom tražiti kao nešto nesigurno i posve nepoznato, jer je ona zbiljski objavljena i predana Crkvi na vjerno čuvanje. Stoga su granice tog dijaloga tamo gdje su granice vjerske istine.

Taj cilj dijaloga da posluži istini nerijetko je u pitanju. Mogućnosti dijaloga narušavaju osobito ovi stavovi: ako dijalog postaje instrumentom kojim se želi postići određeni cilj „politički”, to jest pritiscima, a u konačnici se ne ide za istinom; nadalje, dijalog će se nasukati i onda ako jedna strana zauzme sve područje dijaloga; dijalog između učiteljstva i teologa osobito će se povrijediti ako se prebrzo napusti razina argumentacije i razgovora pa se odmah priđe sredstvima prinude, prijetnje i sankcije; jednako tako ako se rasprava između teologa i učiteljstva vodi pred širom javnošću koja nije dosta upućena u stvar, bilo to unutar ili izvan Crkve, pa se upletu pritisci izvana (massmedia).

Teza dvanaesta

Prije no što se otvori formalni postupak u doktrinarnom pitanju, neka kompetentna vlast iscrpi sve redovite mogućnosti dijaloškog dogovora, da bi se objasnilo sumnjivo mišljenje (npr. osobnim razgovorom ili dopisivanjem s pitanjima i odgovorima). Ako se tim oblicima dijaloga ne može doći ni do kakva sporazuma, učiteljstvo treba pokrenuti širok i gibak postupak, počevši od različitih oblika opomena, „verbalnih sankcija” itd. U najtežem slučaju, učiteljstvo – nakon što se posavjetuje s teolozima različitih škola te iscrpi dijaloška sredstva – treba svakako sa svoje strane zaštititi povrijeđenu istinu i vjeru vjernog naroda.

Po klasičnim pravilima, činjenica „hereze” ne može se konačno ustanoviti osim ako optuženi teolog pokazuje tvrdoglavost („pertinaciam”), a to jest ako se zatvara svakom dijalogu koji bi mogao dovesti do razjašnjenja mišljenja protivnog vjeri te praktički odbija dijalog. A nešto takvo može se utvrditi samo ako se primjene sva pravila tumačenja dogme i čitava ljestvica teološke ocjene. Samo se tako i u neizbježnim odlukama može sačuvati pravi ethos dijaloškog postupka.

Preveo dr BONAVENTURA DUDA